

بررسی و مقایسه کتب مطالعات اجتماعی جدیدالتألیف

با کتب قبل ویژه دانش آموزان کم توان ذهنی

نویسنده: زهرا حقیقت دوست

عضو گروه تألیف کتب مطالعات اجتماعی ابتدایی ویژه دانش آموزان کم توان ذهنی

اشاره

عوامل مختلفی از جمله برنامه‌های درسی و برنامه‌ریزی آموزشی در دستیابی به اهداف آموزشی که منجر به تربیت انسان شایسته می‌گردد، سهیم می‌باشند. لذا مطالعات اجتماعی، در این میان نقش اساسی برعهده دارد. آموزش مطالعات اجتماعی با انسان و تحولات زندگی او در گذشته، حال و آینده و نیز رابطه او با دیگر اجتماعات، محیط‌های طبیعی و تعامل او با طبیعت سروکار دارد. هدف نهایی این حوزه درسی آماده کردن افراد برای زندگی است. (۱)

آموزش مطالعات اجتماعی بصورت درهم تنیده و مجزا در کشورهای مختلف دنیا از سال اول دبستان تا سال آخر دبیرستان ادامه دارد. این آموزش با توجه به اهداف، محتوا، شیوه آموزش و ارزشیابی عملی و ذهنی دستیابی به سطوح یادگیری و ایجاد نگرش‌های مطلوب پرورش و ارزش‌های انسانی در دانش‌آموزان تحقق می‌یابد. در کشور ما، در مراکز آموزش استثنایی دانش‌آموزان کم توان ذهنی، سال‌ها کتب تعلیمات اجتماعی مورد استفاده، مدارس عادی، با حذفیات بسیار تدریس می‌گردید و تألیف کتب جدید در این زمینه درسی، ویژه دانش‌آموزان کم توان ذهنی، ضرورتی بود که از سالها پیش احساس می‌شد. در این نوشته، به اختصار به بررسی کتب جدید و مقایسه آن با کتب قبل پرداخته شده است.

کتب جدیدالتألیف مطالعات اجتماعی ویژه دانش‌آموزان کم توان ذهنی را در چهار محور عمده با کتب تعلیمات اجتماعی قبل، می‌توان مورد مقایسه و بررسی قرار داد که عبارتند از: اهداف، محتوا، شیوه آموزشی، ارزشیابی.

۱- اهداف

هدف نهایی آموزش مطالعات اجتماعی بطور عام، آمادگی کامل و همه جانبه برای شروع یک زندگی مطلوب است و به گونه خاص، با توجه به منابع موجود قابل استفاده اهداف مورد نظر، یعنی نیازهای فراگیر در جامعه با توجه به، ماهیت یادگیری تعیین می‌شود. در تألیف کتب جدید، اهداف کلی تعیین شده در شورای برنامه‌ریزی مطالعات اجتماعی مربوط به دوره ابتدایی، مورد توجه قرار گرفته است ولی زیر مجموعه‌هایی از آن اهداف که بعضاً متناسب با نیاز و توان دانش‌آموزان کم توان ذهنی نبود، حذف گردیده است. می‌توان گفت اهداف کلی در این آموزش برای دوره ابتدایی عادی حفظ گردیده ولی برای دانش‌آموزان کم توان ذهنی با حذفیاتی در اهداف جزئی صورت پذیرفته است.

۲- محتوا

الف) در کتب قبلی با عنوان «تعلیمات اجتماعی» موضوعات بصورت فصول جداگانه تاریخ، جغرافی، مدنی، برای دانش‌آموزان مدارس عادی تألیف شده

بود. لذا با توجه به اینکه ذهن دانش‌آموزان دوره ابتدایی، فلسفه‌ی جدایی رشته‌های مختلف علوم را نمی‌تواند درک کند، با ترکیب و درآمیختگی مطالب این سه مجموعه مفاهیم بصورت یک واحد آورده شده است. درهم تنیده بودن محتوای دروس از عمده‌ترین ویژگی کتب جدید می‌باشد، به این معنی که پس از تعیین اهداف آموزشی، مفاهیم مورد نظر، در یک یا چند درس یا داستان در قالب درهم تنیده تاریخی، اجتماعی و جغرافیایی مطرح گردیده است و از همین روست که می‌توان آن را «مطالعات اجتماعی» نامید.

ب) در کتب قبل، تأکید عمدتاً بر محفوظات ذهن و انباشت مطالب در حافظه دانش‌آموز بود. با توجه به ضعف یا محدودیت حافظه دانش‌آموزان کم توان ذهنی در استفاده از فرایندهای کنترل و عدم بکارگیری راهبردهای مناسب در هنگام اندوختن اطلاعات و نیز ضعف آنان در حافظه کوتاه مدت^(۲) در کتب جدید سعی شده است مطالب حتی الامکان کاربردی و کمتر مبتنی بر حافظه باشد. تأکید بر آموزش رفتارهای عملی به منظور سازگاری بهتر با محیط از ویژگی‌هایی است که در کتابهای جدید به آن توجه شده است. تمرین‌هایی نیز که در پایان دروس آمده است، در جهت تحقق این هدف منظور گردیده است.

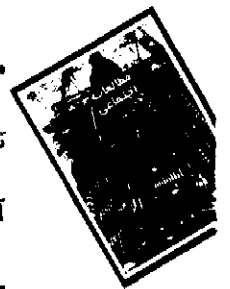
ج) با توجه به ضعف دانش‌آموزان کم توان ذهنی در ادراک زمان‌های دور، سعی شده است که حتی الامکان

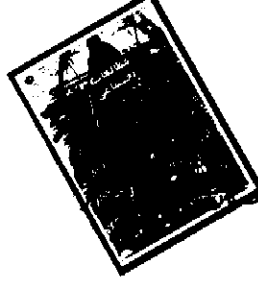
از بیان مفاهیم تاریخی کهن مانند زندگی پادشاهان گذشته و وقایع تاریخی برهیز گردد و مطالبی ارائه شود که برای دانش‌آموزان در زمان حاضر قابل درک باشد. د) در ارائه مفاهیم جغرافیایی صرفاً به جغرافیای ایران اکتفا شده و دیگر از جغرافیای خارج ایران بحثی به میان نیامده است. در مطالب مربوط به جغرافیای ایران نیز فقط به بیان موارد روشن و برجسته متناسب با توان و نیاز دانش‌آموزان پرداخته شده است لذا درباره مناطق آب و هوایی، تقسیمات کشوری، حکومت، جامعه و مانند آن، صحبت نشده است. در حالیکه در کتب قبل موارد یاد شده تقریباً بصورت حجیم در کتاب مطرح شده بود.

ه) ویژگی دیگر کتب جدید، آسان و روان بودن متن دروس می‌باشد. استفاده از کلمات ساده و متناسب با گنجینه محدود لغات دانش‌آموزان کم توان ذهنی، روخوانی متن، را راحت‌تر نموده در درک مطالب به آنها کمک می‌کند.

و) استفاده از تصاویر بسیار وسیع در حفظ متناسب مفاهیم با طرحها و رنگ آمیزی جذاب و شاداب، از ویژگی‌هایی دیگری است که در کتب جدید، مورد توجه قرار گرفته است، زیرا همراه بودن مطالب با تصاویر، به افزایش انگیزه و توجه کودک در فراگیری مطالب کمک می‌نماید.

ز) چاپ کتابها در قطع بزرگ با توجه به محدودیت

عملکرد و رفتار اجتماعی دانش آموز کمتر توجه می‌شد. یکی از اهداف مهم تربیتی در پرورش کودکان کم توان ذهنی، ایجاد تغییرات مطلوب در جهت ایجاد رفتارهای سازگارا با محیط و دیگران و شرکت فعال آنان در فعالیتهای اجتماعی متناسب با هنجارهای جامعه است. به همین منظور با توجه به محتوای دروس سعی شده است ارزشیابی توأمأ به دو شیوه عملکردی و شناختی انجام گیرد. ارزشیابی دروس با عنوانهای «کار در کلاس»، «پرسش»، «مقایسه کنید»، «تمرین کنید»، «فکر کنید»، «وصل کنید» و «دیدن کنید»، موجب بکارگیری مهارتهای ذهنی و عملی این دانش آموزان شده و مشارکت آنان را در جریان یادگیری ممکن می‌سازد.

هدف از تمرینهای «کار در کلاس»، تقویت یک یا چند مهارت است و دانش آموز موظف به انجام این فعالیت در کلاس می‌باشد تا کمکی در جهت یادگیری فعال و مؤثر او باشد.

«پرسش»ها در جهت ارزشیابی آموخته‌های دانش آموز اغلب به گونه‌ای طرح شده است که علاوه بر ارزیابی متن درس، قابل تعمیم به موقعیتهای دیگر می‌باشد. آموزگار نیز می‌تواند خود سؤالات دیگری را متناسب با فضای درس مطرح نماید.

در قسمت «جای خالی»، هدف تکمیل یادگیری و نیز درک مطلب است و دانش آموز باید با توجه به مطالب

دریافت بینایی این کودکان گرفته است.

۳- شیوه آموزش

شیوه‌های آموزشی، یک آگاهی فردی، محیطی، اجتماعی و فرهنگی خاصی را منعکس می‌نماید. روش‌های آموزش در مطالعات اجتماعی متناسب با اهداف و محتوای درس از طرف معلم انتخاب می‌شود. این شیوه‌های آموزشی می‌تواند روش مستقیم، مشاهده‌ای، نمایشی و... باشد. در روش تدریس متناسب با محتوا و هدف، دروس به گونه‌ای تنظیم و تدوین شده است که معلم در کلاس، یک روش تدریس واحد با یک آهنگ یکنواخت و تکراری را دنبال نماید و بتواند روشهای مختلف و متنوع همراه با وسایل آموزشی مناسب را بکار گیرد.

۴- ارزشیابی

هدف از ارزشیابی حصول برخی مهارتهای ذهنی و عملی، در فراگیری، با توجه به اهداف آموزشی مربوطه می‌باشد. از این رو در درس مطالعات اجتماعی به لحاظ ترکیب بافت ارزشی و هنجاری آن نمی‌توان به شیوه‌ای واحد مثلاً ارزشیابی عملی یا نوشتاری و یا شفاهی، اکتفا نمود و ناگزیر باید فراگیر را در هر سه زمینه مورد ارزیابی قرار داد. در کتب قبل محتوای دروس اغلب متناسب با ارزشیابی به شیوه نوشتاری و شفاهی بود لذا از این رو به تغییرات ایجاد شده در

مختلف، نظیر پارک، مسجد، کارگاه نجاری و غیره می‌باشد.

منابع

- ۱ - راهنمای برنامه درسی مطالعات اجتماعی در دوره ابتدایی، سازمان پژوهش برنامه‌ریزی آموزشی و تألیف کتب درسی، آبان ۷۶
- ۲ - کودک عقب مانده ذهنی، رابینسون و رابینسون، ترجمه فرهاد ماهر ۱۳۶۶ انتشارات قدس رضوی

ارائه شده، در متن درس جملات ناقص را کامل نماید. در بخش: «مقایسه کنید»، تمرین‌ها به صورت تصاویری است که دانش‌آموز باید آنها را با یکدیگر مقایسه نموده و به نتیجه برسد. این تمرین‌ها در جهت تعمیم آموخته‌های درس به دانش‌آموز در موقعیت‌های متفاوت کمک می‌نماید. چون «تمرین‌ها» به منظور ارائه عملکردی آموخته‌های دانش‌آموز طرح شده است.

قسمت: «فکر کنید» سوالاتی در ارتباط با متن درس است که دانش‌آموز با کمک آموزگار و خانواده خود به آن پاسخ می‌دهد. لذا حل مسئله می‌تواند توسط دانش‌آموز می‌تواند مشارکت و یا راهنمایی خانواده و آموزگار عاملی مؤثر باشد. در قسمت: «وصل کنید»، از دانش‌آموز خواسته می‌شود که یک عبارت را به تصویر صحیح و یا دو تصویر هم جهت را به یکدیگر وصل نماید. این فعالیت نیز در راستای تکمیل یادگیری آورده شده است. در بخش: «کلمه و ترکیب تازه»، هدف گسترش گنجینه لغات و تفهیم مطلب در مورد کلمات جدید بعضی دروس می‌باشد و سرانجام، بخش «دیدن کنید» قسمت دیگری از تکمیل یادگیری دروس است که هدف عمده آن آشنایی با مشاغل و اماکن عمومی به منظور بالا بردن اطلاعات دانش‌آموز در مورد امکانات محیطی و اجتماعی و انجام رفتارهای بهنجار و متناسب با اماکن

